

Üçünji «dini lideriň» yzyndan Eýran we sebit

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Üçünji "dini lideriň" yzyndan Eýran we sebit ÜÇÜNJI «DINI LIDERIŇ» YZYNDAN EÝRAN we SEBIT

Hamaney prezident wezipesine ýumşak geçişini bolýandygyny görkezesi gelýär

Eýranda prezidentiň saýlaw sandygy bilen üýtgemegi 1979-njy ýyldaky «rewolýusiýadan» bäri radikal hadysa bolmady, çünkü ilki Homeýniniň, soň Ali Hamaneyiň döwründe ähli döwlet edaralary «dini lideriň» kontrolllygy astyndady.

Eýranyň prezidenti dolandyryş organy bolan hökümetiň başlygyndan başga hiç kim däl we ol saýlawy, ykdysady ugurlary, «Dini lider» çadyryny, «Weliýyi-Fakih» ideýasynyň astynda reformistler bilen radikallaryň arasyndaky görevi

alamatlandyrýar.

Prezident Ibrahim Reisiniň (we daşary işler ministri Hüseyín Emir Abdullahiýanyň, beýleki ýolbaşçylaryň) ölümünüň şu görnüşde öwrenilmegi gerek.

Dini lider Hamaneýiň «prezidentiň wertolýotynyň» heläkçiligine uçrandygy hakdaky habarlar ýaýramaga başlandan «ýurduň dolandyryş apparatyna täsiri bolmaz» diýmek bilen, görkezmek isleýän zady-da şudy.

Konstitusiýanyň Goraýjylar Geňeşi (KGG) eýýäm prezidentiň birinji orunbasary Muhammet Muhbiriň emele gelen «boşlugu doldurmak» maksady bilen prezidentiň ýerine geçjeğidigini mälim etdi.

Muhbir bilen Mejlisiniň başlygыndan, Suduň başlygыndan ybarat komissiýanyň elli günüň dowamynda ýurdy täze saýlawlara taýýarlajagy aýdyldy.

Hökümet bolsa beren beýanatynda «Reisiniň ýolyna dowam ediljegini» aýtdy.

Bütin bularyň barsy döwlet apparatynda ýumşak geçişin bardygyny görkezýär.

Prezidentiň, daşary işler ministriniň, beýleki ýolbaşçylaryň wertolýot heläkçiliginden ölmeginiň yzyndan ýurt çuňňur gynanç içinde we sebitde oña bildirilýän mesaňa duýgudaşlyk bar.

Saýlawlardan soň bolşy ýaly reformaçylar bilen radikallaryň arasynda garşılyklaýyn aýyplamalar howada gaýmalanok, seresapsyzlyklaryň yzyndan edilişi ýaly çykyşlar edilenok, ykdysady, inflýasiýa we walýuta kursunyň ýagdaýlaryny derňeýän ýok.

Ýurt birleşen we egin-egne beren ýagdaýda hem-de geçiş döwrüniň, yzyndan iki aýa ýeter-ýetmez wagtyň içinde täze prezidentini saýlamagyň ýolunda öñe barýar. Tährandan gelen habarlar-a şular ýaly.

Şeýle-de bolsa, hakykatda işler olar ýalam imisala däle meňzeýär. Sowukganlylygyň astynda küller we ylalaşyklaryň astynda oýnalýan humarlar bar.

Reisiniň duýdansyz aradan çykmagy dini lider Hamaneýiň oruntutarynyň aýratynlyklaryny kesgitlemek we Eýranyň kyrk baş ýyl bări iň ýokary wezipeli orny bolan dini liderlik

wezipesinde meselesiz geçiş müddetini taýýarlamak üçin taýýarlan meýilnamasyna uly zarba inderdi.

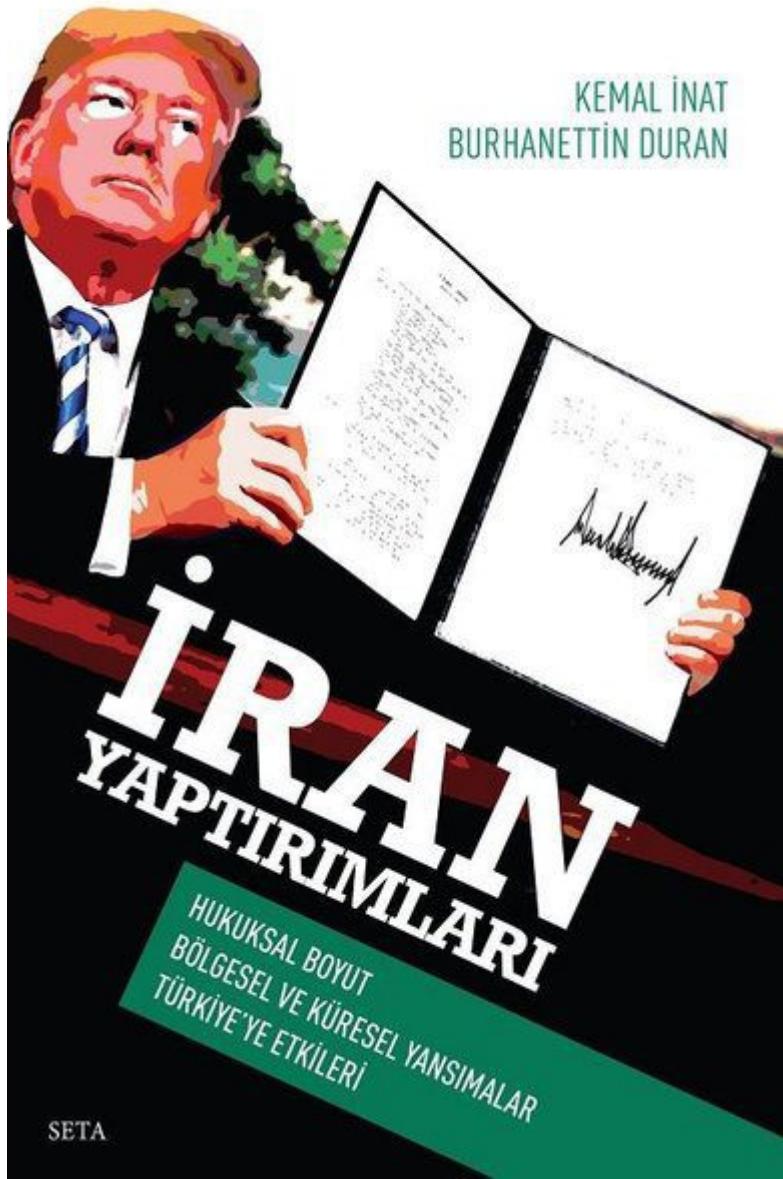
Ibrahim Reisä dogrusyny aýtmaly bolsa, Hamaneýden soňky dini liderligi we «Weliýyi-Fakyh» wezipesini almagyna garaşylýan iñ esasy kandidat hasaplanýardy. Sekiz ýylyň içinde Hamaneýiň howandarlygynda duýdansyz ösüsi munuň şeýledigine yşarat edýärdi.

Reisi 2015-nji ýylda birdenkä dini edaralaryň birine başlyk bellendi, yzyndanam Suduň başlygy boldy.

Prezidentlige kandidaturasyny goýdy. Birinhi saýlawda 2017-nji ýylds Hasan Ruhaniden ýeňildi, emma tizara garşydaşlary öňünden aýrylyp, 2021-nji ýylda prezident kürsüsine geçmeginiň şertleri taýynlandy. Şeýlelik bilen 1981-nji ýylda prezident bolup, 1989-njy ýylda dini liderlige we «weliýyi-fakiflige» geçen Hamaneýiň karýerasyny gaýtalamalydy.

Konserwatiwler Ibrahim Reisini goldamaga meýilliidi. Söwdagärler we ykdysadyýetiň elitasy bolsa Hamaneýiň oglunuň goldamagyň pikirindedi. Rewolýusion gwardiya bolsa ikisini-de goldaýana meñzeýärdi.

Reisini «dini lideriň» oruntutary etme prosesiniň soňky duralgasy bolan şu ýylyň ýaz aýlarynda geçirilen segsen sekiz agzaly Hünärmenler Mejlisiniň saýlawlarydy.

Eýranda syýasatyň esasy ugruna gözegçilik etmek, uruş, ýaraşyk, umumy mobilizasiýa boýunça kararlary kabul etmek jogapkärçiliği boýnuna ýüklenen we Ýaragly Güýçleriň serkerdebaşsy bolan Rewolýusiyanyň Dini liderini saýlama işi şu mejlise degişli edilen.

Her sekiz ýylда geçirilýän mejlis saýlawlary möhüm zat, ýöne şu ýylky saýlawlar has möhümdi. Çünkü öñümüzäki sekiz ýylyň dowamynда uly ähtimallyk bilen segsen baş ýaşly Hamaneýiň oruntutaryny bellemeli.

KGG Hamaneýiň islegi boýunça Hasan Ruhaninjň kandidaturasyny kabul etmän, Hünärmenler Mejlisiniň saýlawlaryndan çetleşdirdi. Mundan öñem geçen gezekki prezident saýlawlarynda onuň kandidaturasy kabul edilmändi.

Reisiniň bäsdeşleriniň öňüni baglamak ädimleriniň çäginde Hünärmenler Mejlisiniň saýlawlaeynda Ruhaniniň kandidatlyk

bukjasyna Haşimi Rafsanjaniniň, Ali Rarijaniniň, rewolýusiýanyň öňbaşçysy we «dini lideri» Homeýniniň agtygy Hasan Homeýniniň bukjalaryna urulyşy ýaly «gyrmyzy» möhür uruldy.

Şeýlelik bilen Hamaneýiň oruntutary üçin bäsdeşlik «syýasy ogul» Reisi» bilen «kanuny ogul» Müjtebanyň arasynda galmaly boldy.

Dini lideriň oglunyň ýaryşyň daşyndadygy barada birnäçe gezek aýdandygy dogry, emma 2022-nji ýylyň awgustynda «aýatolla» çininiň berilmegi ony ýaryş meýdanyna saldy ýa-da dini lider bolmagyň arzuwyny etmegine getirdi.

Konserwatiwler simwollary bolan İbrahim Reisini goldamagyň meýlinde bolsa, söwdagärler we ykdysadyýetiň elitasy «bitarap» din adamı Hamaneýiň oglunu goldamagyň pikirindediler.

Ýurduň alternatiwalaryny we daşary syýasat boýunça ugurlary kesgitlemekde iň sözü geçginli hem-de harby şahalary bolan Rewolýusion Gwardiyanyň harbylary bolsa ikisini-de goldaýana meñzeýärdi.

Şeýlelik bilen hamana «parolyň» ahyrky eýesiniň özüdigini aýdýardı. Rewolýusion gwardiya içerki syýasata göni goşulyp bilmeýärdi. hemmeler onuň razylygyny alasy gelýär. Sebäbi Gwardiya Eýranda we sebitde Eýranyň täsiri astyndaky ýurtlarda «döwletiň içindäki döwletdir».

Reisiniň ýoklugy içerki we sebitleýin hadysalaryň akymyna täsir eden hadysadır.

Prezidentiň aradan çykan aýgytlaýy pursaty diňe eýran rewolýusiýasynyň ömründäki üçünji lideriň kim boljakdygy baradaky bukjany öz içine alanok.

Prezidentiň wertolýoty şol bir wagtyň özünde Eýrany-da ýakyndan gyzyklandyrýan sebitleýin şemallaryň we açık bukjalaryň arasynda bolup geçen apy-tupanlaryň arasynda awariýa düşdi.

Bu bukjalar – Gaza uruşy, Liwanda Ysraýyl bilen «Hizbullahyň» arasyndaly dartgynlylyk, Yrakda ABŞ-Eýran basdaşlygy, Gyzyldeňizdäki Husi hüjümleri, Siriýanyň prezidenti Başar Asadyň Tähranyň agyr eýemçiligidinden sypyp we özünü arap döwresine sokmagyň alajyny gözlemegi, Eýranyň we Ysraýylyň «kölege uruşyndan» göni çaknyşyga geçmegeni, ABŞ-Eýran ylalaşyklary we hüjümleridir.

Reisiniň ýoklugy içerki we sebitleýin hadysalaryň akymyna täsir eden hadysadır.

Günbataryň sanksiýalarynyň uçma we gaý-tupanlara döz gelme ukybyny agsadan köne wertolýotyň awariýa uçramagy netijesinde Eýranyň prezidenti we Hamaneýiň üçünji dini liderlige kandidaty bolan Reisi öldi.

Üçünji dini lideriň ýoklugynyň Eýrana we sebite ýiti täsir etjekdigine hiç hili sek-şübhe ýok.

Ibrahim HAMIDI,

«Al Majalla» internet gazetiniň baş redaktory.

Sişenbe, 21.05.2024 ý. Publisistika